

Nisem bila samo firbčna, bila sem tudi zelo izbirčna

Majda Hostnik
fotografija Matej Povše

Kristina Brenkova je res aristokrata duha, kot jo je v spremni besedi h knjigi *Obdarovanja* imenovala Marjana Kobe. Živahno, s strastjo pripoveduje o uredniškem in prevajalskem delu, zatika joče o svojem pisateljskem ustvarjanju. Kritično premišljuje preteklost in sedanjost, optimistično zre v prihodnost. Še vedno se nadeja, da bo spravila v red knjige v svoji delovni sobi, in bolj kot to upa, da bo v mirnem zatočišču svojega doma še našla prave besede za literarno ustvarjanje, ki ga opiše v enem stavku: »Eno samo tipanje, en sam poskus vse to pisanje.«

Najprej seveda čestitke, spoštovana častna občanka Ljubljane.

Oh! (zamahne z roko)

Zakaj ste se obrnili stran?

Ker je naporno.

Kaj je naporno?

Ne maram teh ceremonij, nagrad. Presrečna sem, če se mi posreči napisati pol stavka dobro in če najdem pravo besedo. Drži, da bi dala za dobro besedo cekin.

Kaže, da sem prav prebiralava vašo biografijo, iz katere ste se prikazali kot samotarka.

Zanimivo! Živa duša mi še ni rekla tega, pa mislim, da imate prav. Bojim se ljudi, ne maram velikih družb. Ta častna občanka... to je bilo zame tako zelo naporno... Res se bojim ljudi.

Zakaj?

Mogoče je to prastrah.

Imate slabe izkušnje s človeškim rododom?

Kdo jih pa nima! So taki, ki drug drugemu želijo dobro, in tudi drugi.

Se zato umikate v svoj svet? Ostajate doma, obiskov v glavnem ne sprejemate, telefon je vaš stik z zunanjim svetom.

Dosti ste mi naštel. (umolkne) Premišlujem, ker nisem nikoli tako mislila o sebi. Bojim se ljudi, ampak ne iz bojazni, da bi mi kdo kaj storil. Drugače... ker je vsak človek kozmos zase. Dotikamo se drugih in poskušamo doseči, da se nas ne bi dotaknili. Pa ne mislite, da gledam zviška na ljudi, ne, sploh ne. Vzvišenost je znamenje majhnega možganskega kapitala. Pravzaprav vam ne znam odgovoriti in perfektno je tudi to, da vam ne znam.

Oprostite, ker drezam. Vseeno je čudno, saj ste vse življenje delali za ljudi in z ljudmi.

(razveseli se) Zdaj pa sva pri tisti temi: delo! Ne morem povedati, kako sem se počutila leta 1949, ko me je Dušan Moravec povabil za urednico v Mladinsko knjigo. Njega so na to mesto kazensko prestavili iz Slovenskega poročevalca, kjer je kot kulturni urednik objavil kritične prispevke o stanju slovenske kulture, ki so jih napisali France Mihelič, Igor Torkar... Po nekaj mesecih ga je za dramaturga v Mestno gledališče ljubljansko povabil ustanovitelj gledališča, Jože Tiran. Narediti sta hotela dobro gledališče. (smeh) Temu se reče utopija!

Dušan Moravec v Mestno gledališče ljubljansko, vi pa v Mladinsko knjigo torej?

Glavni urednik se je začudil, da je Moravec predlagal mene, ker sem bila persona non grata. Ne zato, ker bi komu kaj žalega storila. Bila sem tiho in to ni dobro. Tudi v partijo nisem hotela, trikrat sem zavrnila ponudbo. Pa še v katero drugo družbo nisem šla. Ko sem vstop v partijo

zavrnila tretjič, je Angelo Vode zanimalo zakaj. Bila bi vendar v trojki z njo in Francetom Kimovcem. Zadovoljna je bila z mojim odgovorom, da ne vstopim v partijo zato, ker ne znam ubogati. Če mi nekaj ni všeč, ne naredim. Sleherni partija zahteva brezpogojna ubogljivost.

Do upokojitve leta 1973 ste bili urednica knjižnih zbirk za otroke. Začeli ste z zbirkami Čebelica, Najdihojca, Zlata ptica, Velike slikanice, Cicibanova knjižnica, Mladi oder, Lutkovni oder, v katerih ste izdali temeljna dela svetovne in domače literature ter tako zaznamovali številne generacije slovenskih otrok.

Pri Mladinski knjigi so izhajale kartonske slikanice za najmlajše in vse tja do Kalevale, ki jo je ilustriral Ive Šubic, in do Biblijskih zgodb. Pred časom so me kregali, ker sem rekla, da smo maloštevilno pleme, zato zdaj pravim, da smo maloštevilen rod. Zavedati se moramo, kaj takemu rodu knjiga pomeni in kako pomembno je, da ljudje berejo, še posebno zdaj, ob vseh tehničnih stvaritvah. Zato je treba pritegniti ustvarjalne ljudi. Ob meni je delal profesor literature Uroš Kraigher, ki je urejal zbirko Kondor. Večkrat sem mu rekla, da iz polne skrinje lahko vzame samo dobro. Jaz pa delam na zapleveljeni njivi. Ni bil

Kloster je bila moja edina možnost, da pogledam prek horjulskih hribov v svet. Nisem bila željna znanja, prej sem bila neznansko radovedna.

hec. Uspelo mi je, da smo imeli poleg Pike Nogavičke, Čarovnika iz Oza, Malega princa, Alice v čudežni deželi in drugih tudi dobro slovensko literaturo. Tako strašno me je skrbelo, da ne bi prezrla kakšnega mladega talenta.

Nasprotno, odkrili ste nam na primer Daneta Zajca za otroke...

Šla sem v Pionirsko knjižnico, kjer je bil Dane zaposlen, in ga prosila, naj nam napiše pesmico za otroke. Rekel je samo: Bom! In sem dobila njegovo Belo mačico, o kateri so na kongresu mladinskih založb v Novem Sadu že govorili kot o »prelomni smeri«. Zajc je potem kar redno pisal za otroke.

Tudi Kosovirjem Svetlane Makarovič ste pomagali na svet.

To je slikovita zgodba. K meni je z rokopisom mladega dekleta prišla grbava ženička, za katero se je pozneje izkazalo, da je profesorica. Kosovirji so bili mojstrsko napisani, bila sem tako navdušena, da sem jih takoj odnesla Marjani Kobetovi, ki je na univerzi predavala teorijo mladinske književnosti. Zaobšla sem glavnega urednika, ki je moral v tistih časih podpisati tiskanje vsakega besedila. Zato so me klicali na zaslihanje, saj so izvedeli, da je Makarovičeva puntarka. Kakorkoli že, Kosovirji so izšli, ilustrirala jih je Lidija Osterc, kar, se mi zdi, Svetlani ni bilo všeč.

Zakaj pa ji niste ponudili, da bi jih ilustrirala sama?

Saj se sploh ni prikazala! Takrat še nisem vedela, kakšna genialka je! Tako cenim vse njene talente, literarnega, pevskega, plesnega, igralskega, tudi publicističnega, kadar se jezi v kolumnah! Enkratna je! Kako bi nam manjkala, če ne bi živela z nami!

Vi ste pravzaprav zaslužni za slovenske slikanice, saj ste se zelo potrudili za sodelovanje z ilustratorji, tudi mladimi.

Jasno mi je bilo, da mora biti knjiga za otroke poslikana. Vsaka dobra slikanica gre lahko tudi v svet, saj je besedila le malo. Na likovni akademiji sem za sodelovanje prosila prof. Marija Preglja, Franceta Miheliča in rektorja Božidarja Jakca. Brez njih ne bi mogli tega narediti. Prosila sem, naj mi svetujejo, kdo ima risarski dar, ne samo kolorit. Ta je sicer pomemben, a sem vedela, da ne bomo veliko tiskali v barvah.

Zakaj tudi znamenite Čebelice, izhajala je vsako prvo soboto v mesecu, niste smeli izdajati v barvah?

Niso mi dovolili, pa sem se nekako rešila. V litografskem oddelku sem prosila, da so smeli moji sodelavci prihajati tja, kjer so na en kamen narisali risbo, na drugega pa barvo. Sodelavci so bili čudoviti, če se samo spomnim Rože Piščanec, Marlenke Stupica, Jožeta Cjuhe, Marjance Jemec Božič... Tako smo dobili vsaj dve barvi. Kolikokrat so hoteli pohoditi Čebelico, pa jim ni uspelo. Čudežno mi je pomagal tudi France Bevk, a to je dolga zgodba.

Večkrat ste se morali pogajati. Tudi za izid Biblijskih zgodb.

Prepričevati sem jih morala, da otroci ne bodo razumeli umetnosti, če ne bodo poznali zgodb. Izšle so opremljene z ilustracijami Gustava Doreja. Knjigo sem pred kratkim dala Davidu Tasiću, da bi jo ponatisnil v založbi Karantanija. Danes je

Mi smo stradali pred vojno in med njo, po vojni pa smo se odrekli. Sedanje generacije so vsega prenasičene. Pa jim ni lahko.

to aktualno in bi jo morali ljudje ponovno vzeti v roke. Videli bi, kakšen perfekten zločinski svet je to. Sami zločini: enega spodijo iz raja, drugega vržejo s skale, tretji se jim obesi na hrastove veje... sami zločini. Prosila bi Spomenko Hribar za spremno besedo k ponatisu.

Danes, ko je svet, kot pravimo, z internetom na ekranu v naši delovni sobi, je lahko. Kako pa ste takrat prihajali v stik s tujo literaturo?

V glavnem na knjižnih sejmih. Mene so pošiljali na vzhod, ker ni hotel tja noben urednik. (smeh) Oh, če je Praga zlato mesto, je Krakovo srebrno. Pa vzhodna Nemčija, Rusija, Bolgarija. Tudi v Beograd sem hodila vsaki dve leti. Tam so Slovencem radi nagajali. Bili so strašno zavistni, če so videli slovenske knjige v svetovnih jezikih. Skriivali so jih! Vendar se nisem nikoli prepirala. Molče sem naredila tisto, kar sem zmogla za pravo stvar. Nisem bila samo firbčna, bila sem tudi zelo izbirčna. Strašno sem se pretepalala za dostopne cene in kakovost. Samo najboljše, res samo najboljše sem želela za naše bralce.

Najmlajše bralce ste obiskovali po vsej Sloveniji in vtise zbrali v knjigi Hoja za bralci.

Takrat smo pesniki in pisatelji veliko hodili po šolah. Jaz seveda s strahom, drugi pa ne. Nikoli nisem rada stala za katedrom. Bila sem med ustanovitelji bralne značke, prva je bila Vorančeva. Mimogrede, ali veste, da so Solzice prevedene v več govoric sveta kot Prešernova poezija? Solzice lahko berejo, kolikor vem, v najmanj 34 jezikih. Nikoli nisem videla na primer kitajske in ruske izdaje, čeprav obstajata.

Menda ste prav vi nagovorili Prežihovega Voranca, naj napiše Solzice.

Res sem ga spodbudila, nekoč, ko mi je na Mirju pripovedoval zgodbo o solzicah – šmarnicah. Aprila leta 1942 jo je napisal čez noč.

Zakaj ste hoteli, kot majhna deklica iz Horjula, na vsak način prisostvovati odprtju Cankarjeve rojstne hiše na Vrhniki?

Že kakšno leto pred tem sva šli s sestro Julko peš na odkritje Cankarjevega spomenika. Spomnim se množice ljudi, v prvi vrsti pa beograjskega kiparja z ženo. Cankar je napisal črtico Vrzedec, ki je najstarejše naselje v moji dolini in od koder je bila doma njegova mama Nežka Pivk. Prebrala sem tudi vsa druga njegova dela, kar sem jih dobila. Podobe iz sanj sem brala kasneje, ko sem se vrnila iz kloštra. Si mislim, da bi Cankar lahko v povezavi mati, domovina, Bog boga pisal tudi z malo? Ali veste, da so religiologi našli preko 3000 bogov, in to brez boginj! (smeh)

Gotovo imate zanimive spomine na sedem let mariborskega kloštra.

To ne bi bili le spomini, bil bi cel življenjepis.

Zgodbe iz kloštra niso samo skrivnostne, z vonjem po kadilu ovite v polmrak, iz njih ni slišati le žebranja molitvic, temveč tudi krike, vzdihne, ki so jih povzročale bolečine...

O vsem tem težko govorim, tega se sploh ne da povedati. Toda kloster je bila moja edina možnost, da pogledam prek horjulskih hribov v svet. Nisem bila željna znanja, prej sem bila neznansko radovedna. Moja teta je po spletu okoliščin postala redovnica v samostanu šolskih sester v Mariboru. Če ne bi šla k njej, bi ostala doma, ker denarja, da bi me kam poslali, moji starši niso imeli. V klostru sem se učila nemščino, francoščino, celo esperanto in stenografijo. Sestra Pia, prava lepota, učila nas je francoščino, je morala v Kairo, kjer so mariborske šolske sestre uredile zavetišče za aleksandrinke. Kasneje me je gospa, poročena z Mariborčanom, začela učiti češčino, a sem šele čez leta ugotovila, da sem se učila slovaščino (in v smehu pove eno kitico slovaške pesmi). Igrala sem tudi violino...

... in z njo ste, 48 ur preden bi dokončno postali nuna, pobegnili iz mariborskega samostana v Ljubljano.

Po četrtem letniku so me hoteli preobleči in me preimenovati v sestro Ksenijo. Si predstavljate? V tujko. Ker moj oče ni mogel več plačevati šolanja, naj bi postala redovnica. Imela sem samo sedemnajst let in od hudega sem čez noč osivela. Uprla sem se, zbežala.

So vas iskali?

Ne, v pismu so očetu sporočili, koliko jim je dolžan za šolanje. Plačeval je do drugega letnika, potem pa je nastopila gospodarska kriza in ni več zmogel. Jaz sem častnim sestram v pismu zagotovila, da bom vrnila denar, ko bom doštudirala. Tistega leta sem se jeseni v Ljubljani vpisala na učiteljsko. Spet sem imela srečo.

Denar ste vrnili?

Ne, prišla je vojna. Mariborski samostan je postal vojašnica za Hitlerjeve soldate. Sicer pa sem bila v samostanu vseh sedem let služkinja. Z Ivanko Jelen in Tinco Levec, brihtni puncici sta bili, smo morale vsak dan pomiti za gojenkami, popoldan od dveh do štirih smo pomivale in brisale posodo, zvečer pa v kotlih nosile večerjo. Nič ni bilo zastoj.

Je bilo srečanje uporniške hčere s starši težko?

Ni bilo tako hudo, saj nismo bili klerikalci. V cerkev smo sicer ob nedeljah hodili in duhovnik, ki je malo sesljal, v pridigi, medtem ko je srepo strmeli vame, ni pozabil omeniti »teh strašnih komunistov«. Doma smo bili liberalci, enako kot družini Logar in Stanovnik. Takoj, leta 1941, smo se vse tri družine priključile odporu proti okupatorju.

V knjigi Kruh upanja, ki je izšla šele leta 1963, ste popisali vaše kurirsko življenje. Do leta 1943, ko so vas zaprli, ste bili kurirka Prežihovega Voranca.

Prepričana sem, da sem bila nadarjena samo za kurirko, zato tudi nisem hotela sprejeti vodenja nekega drugega oddelka. Nosila sem sporočila Franu Saleškemu Finžgarju in igralcu Ivanu Levarju. Finžgar mi je vedno vse povedal. To se mu je zdelo bolj varno, kot da bi mi napisal listek. Bal se je, da ga ne bom mogla pogoltniti, če bi me ujeli. Ni hotel, da bi me rezali, izdolbili oči, polagali roke na razbeljeni rešo. Decembra 1942 so v belogardističnih hajkah po Ljubljani najprej zaprli mojega moža Franceta Brenka. Januarja pa še mene. Prišli so pome, na Mirje 4, kjer sva imela z možem sobico z dvema ležiščema in mizo, ki je bila delovna, pa še kuhinik je stal na njej. Nisva

imela ne lastne kopalnice ne stranišča. Bila sem v prvem mesecu nosečnosti.

Kako to, da ste se sredi vojne odločili za otroka?

Saj se nisem odločila!

Vas današnje razlage časa med letoma 1941 in 1945 prizadenejo?

Seveda me, zelo! Popolnoma jasno je, da je tudi tam, kjer so nameni najboljši, kaj slabega. Tako je bilo v partizanih in v ilegali, s tem se je treba sprijazniti. Vendar me ni to niti za hip omajalo v prepričanju, da smo se postavili okupatorju po robu. Saj smo vsi vedeli, da je bil namen Nemčije Drang nach Meer, morje za vsako ceno. Slovence bi fizično uničili, če ne bi sprejeli nemške misel-

Osebna izkaznica Kristine Brenkove

Rodila se je leta 1911 v Horjulu

Doktorirala je leta 1938 na ljubljanski Filozofski fakulteti

Od leta 1941 do leta 1945 partizanska kurirka

V zaporu leta 1943

Od leta 1949 do 1973 urednica knjižnih zbirk za otroke pri založbi Mladinska knjiga

Prevedla je Piko Nogavičko, Bratca in Kljukca s strehe, Bambija, Potovanje pravega palčka

Zbrala je na tisoče pravljic z vsega sveta

Med drugim je napisala Deklico Delfino in lisico zvitorepko, Srebrno račko – zlato račko, Prigode koze Kunigunde, Prvo domovino, Babico v cirkusu, Osmo deželo, Dolgo pot, Dobrega sovražnikovega psa, Partizanko Katarino, Partizansko bolničarko

Napisala je več gledaliških iger: Igra o bogatinu in zdravilnem kamnu, Najlepša roža, Čarobna paličica, Modra vrtnica za princesko, Novoletno darilo, Dvanajst mesecev, Živa pisma

Napisala je tudi več radijskih iger

Tako strašno me je skrbelo, da ne bi prezrla kakšnega mladega talenta.

nosti, jezika, tudi priimkov. Kako bi se pisala jaz namesto Vrhovec? Hochberg?

Pri nas ni bilo nobenih dvomov. Mama in tri sestre smo bile vse zaprte. Sestra Julka je izkusila zapore v Firencah, Perugii, po kapitulaciji Italije pa se je vrnila v Ljubljano. Z drugo sestro sva nosili hrano za ilegalčke. Kakšna fantastična tema za slovenski film! Saj tega v svetu ni! Čisto enkratno je, da so žene, matere vzele med vojno neznane otroke in skrbele zanje, kot bi jim bile mame. Ampak kdo bi danes lahko naredil tak film?

Najbrž se ne motim, če rečem, da tudi vse večjega klerikalizma v naši družbi ne marate?

Prav imate. Tudi vi ločite vero od institucije? Sva že dve. Če vernikom vera pomaga živeti, tudi prav. Klerikalcev pa ne maram. (stisne usta) Pri nas je na pohodu neoklerikalizem. Dva tisoč let izkušenj imajo, tako so prebrisani, mi pa tako nemočni, ampak tako verjamem, da se bo obrnilo. Zanesem se na svoj rod. Spet smo pri prvem slovenskem natisnjem verzu Le v kup, le v kup, uboga gmajna, pa pri Trubarjevih Lubih Slovincih in Prešernovem verzu Tja bomo našli pot, kjer nje sinovi si prosto voljo vero in postavo. Kakšen utopist!

Tudi vi ste bili, ko ste se po učiteljišču vpisali na univerzo v Ljubljani. Konec dvajsetih let prejšnjega stoletja so bile ženske na univerzi v Ljubljani zelo redke ptice.

To pa res, na prste ene roke bi jih lahko naštel. Tiste, ki so imele denar, so študirale v Gradcu, na Dunaju v glavnem medicino. Moja sreča je bila, da smo se z učiteljišča lahko vpisali na pedagogiko in psihologijo. Moška prevlada me ni čisto nič vznemirjala. Samo študirala sem in brala. Celu Freuda, ki ga je imel moj profesor France Veber v knjižni omari, pa ga zagotovo nikoli ni prebral. (smeh) Preživljala sem se z inštrukcijami. Zaslužila sem za vozno karto, pol zemlje za zajtrk in pol za kosilo. Kadar sem si lahko kupila še košček sira zraven, je bil praznik. Na univerzo sem se vsak dan vozila z vlakom iz Loga pri Ljubljani.

S 27 leti ste doktorirali. Ste dokazali obstoj pedagoškega erosa?

(med smehom) Saj je nedokazljivo! Pojem je izumil nemški filozof Eduard Spranger, meni pa se je zdelo, da je Fran Milčinski točno to. Kot humorist in mladinski sodnik je verjel, da bo spremenil svet. Pregledala sem vse sodne spise, njegova vdova mi je strašno pomagala. Tudi Ježek je imel veliko njegovega v sebi.

Urednikovali ste in prevajali, zraven pa še pisali. Vendar so vaše knjige izšle šele v vaših zrelih letih. Kako to?

Ne vem, založnikom nisem nikoli nič ponujala. Čim krajše, prosim, o mojem pisanju.

Čemu?

O tem pa res nerada govorim. Nikoli nisem mislila, da pišem za otroke. Pisala sem vsem, ki berejo. Mislim, da je pomembno tudi tiso, kar ni napisano, kar se bere med vrsticami. Hipersenzibilnost ni milost, je velika odgovornost.

Velika zaljubljenka v gledališče ste in zato najdemo med vašimi deli tudi gledališke igre. Nekaj je bilo prevedenih, Najlepšo rožo pa so igrali tudi na Dunaju.

Kaj na Dunaju, v Hamburgu so po njej posneli celo film. Nikoli ga nisem videla. Sicer pa smo Slovenci čudež, vsaka vas ima svoj oder. V Horjulu smo na primer igrali celo Hamleta.

V vaših knjigah, kjer podoživljate srečanja z najrazličnejšimi ustvarjalci, pri vsakem izpostavite pozitivne lastnosti.

Samo te iščem. O negativnih pišejo naši časopisi, od Družine do Maga.

Pred nekaj leti ste napovedovali, da bo morda verz Dragotina Ketteja – Pa kaj bi jaz dal za eno samo dobro besedo – spodbudil vašo ustvarjalnost. Je knjiga že proti koncu?

Kje pa! Nekaj se rojeva iz glagola osrečevati. Iz tega mogočnega, nedoločnega glagola. Vera, da moraš osrečevati sočloveka, da lažje preživi usodo, ki ga je postavila na planet Zemlja, v ta kozmos. Šele zdaj, ko vem za kozmos, verjamem v večnost.

Povedali ste mi, da imate dva sinova, štiri vnuke in pet pravnukov. So velike razlike med generacijami?

So, so. Moja in mnoge druge slovenske generacije so bile podhranjene. Mi smo stradali pred vojno in med njo, po vojni pa smo se odrekli. Sedanje generacije so vsega prenasočene. Pa jim ni lahko. Opijanjanje z alkoholom, kajenje in drogiranje razumem kot odraz shriljive nervoze, psihične stiske. Ko sem sama kadila, sem kadila iz čiste nervoze.

Kaj pa vas je skrbelo?

Vse kaže, da sem nadarjena za skrbi. Vse vrste skrbi. Ampak verjetno je to povezano z nizkim krvnim tlakom.

Čas je spremenil tudi odnos do knjige.

Ne dajem nasvetov, to sem povedala tudi učiteljicam, ki so pogosto prosile za nasvete v osnovnih šolah. Dajem samo en nasvet: Ne dajaj nasvetov! Nisem nadarjena za klasično vzgojo, za naklonjenost človeku sem. Zelo, zelo cenim napredek. Trenutno ni dobro, pa se bomo že izkopali iz vsega tega.

Vidim, da sledite aktualnim političnim razmeram in da vas res zelo okupirajo. Trpite?

Nepopisno, kot žival trpim, pa ne morem nič narediti. Vatikan je tako mogočna institucija. Zanima me samo ena številka: če in koliko denarja je Vatikan vložil v oboroževalno industrijo, ki je najmogočnejša na tem planetu. Nikoli ne bomo vedeli! Kdo si bo upal razkriti jedro problema?

Ne marate obletnic, nagrad, velikih in pompoznihih slavljenj... Kaj imate radi?

Zelo rada imam človeška bitja, pa trave, jutranjo roso na lipovih listih, jablane, zelenico pod mojim oknom, zelenico sredi asfaltne puste. (vedno bolj milo) Tako se trudi stara jablana, spomladi je bila kot kraljična, vsa v belem, potem je veter odnesel cvetje... Vse, kar je lepega in dobrega, imam rada... Ljudi imam rada... nič ne tajim, da sem panerotik. Pa panteist tudi, od Spinoze gor in dol...